

Raila Pirinen

raila.pirinen@helsinki.fi

Helsingin normaalilyseo

Helsingin yliopisto

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

MILLAISTA TUKEA NUORET VALINNOISSAAN TARVITSEVAT?

Miten saada nuoret peruskoulun ja lukion jälkeen hakemaan jatkokoulutukseen ilman "hukkaan heitettyjä" välivuosia? Miten saada nuoret suorittamaan tutkintonsa loppuun ja sen jälkeen siirtymään työmarkkinoille? Näihin kysymyksiin päättäjät ovat vuosikymmenestä toiseen yrittäneet löytää vastauksia siinä kuitenkaan onnistumatta.

Koulutukseen hakeutumiselle ei myöskään näytä olevan vaihtoehtoja. "Sitt saa kauheat huudot opolta." (esim. Lappalainen ym. 2010) Ns. pakkohakeminen ei ole lähimainkaan kyennyt täyttämään päättäjien toiveita siitä, että suoritettuaan yleissivistävän koulun nuoret jatkaisivat opintojaan joko toisella asteella tai korkea-asteella. Pakkohaku on siirtänyt ongelman koulutuksen järjestäjien harteille heidän joutuessaan miettimään, miten saada opintoihin ajautuneet nuoret suorittamaan tutkintonsa.

Olisiko syytä kysyä nuorilta itseltään, millaista apua he tarvitsevat siirryttäessä kouluasteelta toiselle? Millainen tuki lisäisi varmuutta heidän valintoihinsa? Millä keinoin minä opinto-ohjaajana voisni parhaiten auttaa nuorta saavuttamaan ne asiat, joita hän pitää tavoittelemisen arvoisina? Artikkelissani pyrin vastaamaan näihin kysymyksiin tarkastelemalla valintatilanteita ohjauksen näkökulmasta.

Tullessaan yläkouluun nuori todennäköisesti on jo itse voinut vaikuttaa siihen, missä koulussa opintojaan jatkaa. Kokemukseni mukaan nuori myös sitoutuu tehtyihin ratkaisuihin ja valintoihin, jos hän on ollut mukana päättämässä itseään koskevista asioista. Koulussa tämä näkyy esimerkiksi siinä, että opiskelumotivaatio on kohdallaan ja luvattomia poissaoloja vähän. Onkin todennäköistä, että mitä enemmän nuori omista asioissaan tulee kuulluksi ja otetuksi huomioon, sitä paremmin hän myös ottaa vastuun tehdyistä päätöksistä.

Sen sijaan valinnan varmuus vähenee, mikäli nuori ohitetaan päätöksenteossa tai mikäli nuori itse jättää omat kiinnostuksensa taka-alalle ja perustaa valintansa muiden toiveisiin ja odotuksiin. Nuori voi esimerkiksi lopettaa oppiaineen opiskelun tai jättää koulutuksen kesken. Näin kävi seuraavassa tapauksessa, joka liittyy 7. luokalla tehtävään valinnaisaineiden valintaan: Vanhemmat olivat toivoneet tyttärensä aloittavan venäjän kielen opiskelun käsityön sijaan, johon tytär itse tunsu mielenkiintoa. Vanhempien mielestä venäjän kielen taito oli käsityötä hyödyllisempi vaihtoehto, koska tulevaisuudessa venäjän kielen taitajilla on kysyntää enemmän kuin on tarjontaa. Pienen lahjonnan avustuksella tytär palautti lomakkeen, jossa venäjä oli valittu 8. ja 9. luokalle. Motivaatio opiskeluun ei kuitenkaan riittänyt koulun alkua pidemmälle, ja venäjän opinnot vaihtuivat käsityöhön.

Peruskoulun ja lukion opinto-ohjaajana olen vanhempien ohella mukana nuoren opinto-ohjelman laatimisessa ja jatkokoulutukseen hakeutumisessa. Kuten edellisestä esimerkistä näkyy, vanhemmat yleensä haluavat nuoren valitsevan sellaisia oppiaineita ja hakeutuvan sellaisiin koulutuksiin, joista hänelle arvellaan olevan hyötyä tulevaisuudessa. Myös nuori saattaa ajatella samalla tavalla. Yleensä

sekä vanhemmat että nuori olettavat, että opinto-ohjaajan neuvojen avulla nuori kykenee tekemään sellaisia valintoja, jotka ovat yhtenevät hänen kiinnostustensa ja osaamisensa kanssa.

Opinto-ohjaajana saan toisinaan myös hyväntahtoisilta kollegoilta neuvoja siitä, kenelle oppilaalle kannattaa suositella ammatillista oppilaitosta ja kenelle lukiota. Opettajien kuva oppilaasta piirtyy usein oppiaineen kautta ja jää yleensä siksi yksipuoliseksi. On myös tavallista, että arvioitaessa oppilasta kuvataan hänen puutteitaan sen sijaan, että puhuttaisiin hänen vahvuuksistaan. Oppilaan tulevaisuuden suunnitelmien ja itsetunnon tukemisen kannalta huomion kiinnittäminen hänen osaamiseensa on kannattavampi vaihtoehto kuin pelkkien heikkouksien kuvaaminen. Ongelmien vattvominen ilman konkreettisia parannusehdotuksia harvoin vie oppilaan asiaa eteenpäin.

Oivaltaminen voimavarana

Psykologi Tony Dunderfelt on kiteyttänyt mielestäni osuvasti intuition ja loogisen ajattelun eron sanoessaan, että siinä missä intuitiossa havaitaan kokonaisuuksia, loogisessa ajattelussa käydään läpi yksityiskohtia. Pirstaleisessa ja segmentoituneessa maailmassa oivaltamisen voima onkin siinä, että se auttaa nuorta muodostamaan mielikuvan elämästään silloin, kun hän on päässyt tavoitteeseensa. Esimerkiksi tullessaan ohjaukseen nuori voi kertoa rakastavansa piirtämistä ja maalaamista, mutta ilmoittaa saman hengenvetoon, ettei missään nimessä aio ryhtyä taitelijaksi, koska ne saavat niin huonoa palkkaa. Jossain vaiheessa istuntoa pyydän nuorta kuvailemaan, millainen on hänen elämänsä, jossa piirtäminen ja maalaaminen ovat jossakin muodossa läsnä, ja millainen elämä on ilman piirtämistä ja maalaamista. Vaihtoehtoja vertaillen nuori itse oivaltaa, että ei tarvitsekaan olla taiteilija voidakseen työssään piirtää ja maalata. Toisin sanoen mieltä askarruttavaan pulmaansa nuori tuottaa itse ratkaisun, joka usein myös vahvistaa itseluottamusta ja lisää valinnan varmuutta.

Edellä kuvatun metodin hyöty on siinä, että se mahdollistaa nuoren eläytymisen niihin elämäntilanteisiin, jotka ovat pohdinnan alla. Mielikuvien avulla nuori voi kokea ja kuulostella tuntemuksiaan, jotka ovat avuksi valintatilanteissa. Ohjauksessa aisteja kokonaisvaltaisesti hyödyntävät menetelmät synnyttävätkin oivalluksia, jotka siivittävät nuorta ohjaajan neuvoja ponnekkaammin ottamaan askeleita kohti niitä asioita, joita hän tavoittelee. Luovien tekniikoiden käyttäminen kartoitusvaiheessa poikii lähes aina omakohtaisia ratkaisuja, jotka harvemmin syntyvät pelkästään verbaalisia keinoja hyödyntävissä kohtaamisissa.

Omaa oivallusta korostava ohjaus nojaa näkemykseen, jossa jokainen on oman elämänsä paras asiantuntija ottaen huomioon yksilön psyykkisen kehittymisen suomat edellytykset. Tämän kaltaisen ohjauksellisen lähestymistavan pyrkimyksenä on auttaa nuorta sekä löytämään oma itsensä että rakentamaan itsensä näköistä elämää. Tässä orientaatioissa elämä nähdään kokonaisuutena, johon kuuluvat niin koulutukseen, uraan kuin henkilökohtaiseen elämäänkin liittyvät valinnat. Kokemukseni mukaan luovien tekniikoiden avulla nuori myös ymmärtää olevansa aktiivinen toimija, joka omilla valinnoillaan voi ohjata elämänsä suuntaa.

Oivallusta hyödyntävä ohjaus poikkeaa siitä oppilaanohjauksen näkemyksestä, jonka tavoitteena on toimittaa nuoret (yhteiskunnan kannalta) sujuvasti toiselle asteelle. Se eroaa myös siitä näkemyksestä, jonka mukaan syrjäytymistä voidaan ehkäistä ohjaamalla nuori, riippumatta hänen kiinnostuksistaan, hakeutumaan koulutukseen, johon hänen on mahdollista päästä (vrt. Lappalainen ym. 2010). Molemmat näkökannat ovat eettisesti kyseenalaisia etenkin, kun opinto-ohjauksen eettisten periaatteiden mukaan ohjaajan pitää kunnioittaa ohjattavan itsemääräämisoikeutta. Koulutukseen pääsy ei myöskään takaa opiskelumotivaatiota, jos kiinnostuksen kohteet ovat toisaalla.

Kokonaisvaltainen ohjaus

Pidän tärkeänä, että kohtaamisessa hyödynnetään kaikki nuorella itsessään olevat voimavarat. Niihin kuuluvat muun muassa emootiot, kehon kieli ja kinesteettisyys eli tapa hahmottaa asioita kehon ja tekemisen kautta.

Nuorelle tulevaisuus ja sen suunnittelu voivat näyttää epäämääräisiltä ja saavuttamattomilta, minkä vuoksi aiheesta keskusteleminen saattaa nostattaa pintaan myös kielteisiä tunteita. Kokonaisvaltaisessa ohjauksessa kaikenlaisten tunteiden ilmaiseminen on sallittua. Siinä tavoitteena on auttaa nuorta erilaisin keinoin pääsemään irti negatiivisista tunteista ja luomaan tilalle positiivisia tunnetiloja.

Nuori saattaa esimerkiksi pelätä, ettei hän pääsekään hakemaansa koulutukseen tai ettei hän sovellukaan hakemalleen alalle. Jos nuori on kiinnostunut esimerkiksi arkkitehtuurista, pyydän häntä kuvailemaan, millaisia tunteita ajatus ”että en pääse arkkitehdin koulutusohjelmaan” herättää. Yleensä se nostattaa ahdistuksen ja epävarmuuden tuntemuksia, jotka näkyvät myös kehon kielessä. Epävarmuus yleensä lisää uskon puutetta, joka taas voi vähentää yrittämisen halua, mikä puolestaan voi vaikuttaa siihen, ettei pääsekään hakemaansa koulutukseen. Seuraavaksi pyydän nuorta kuvailemaan, millaisia tunteita ”minulla on hyvät mahdollisuudet päästä arkkitehdin koulutusohjelmaan” -ajatus puolestaan saa aikaan. Tuntemukset ovat yleensä miellyttäviä, mitä myös ilmeet ja eleet kuvastavat. Myönteinen ajattelu yleensä vahvistaa uskoa, joka taas lisää yrittämisen halua, mikä puolestaan edesauttaa tavoitteen saavuttamista.

AJATUS → TOIMINTA → TUNNE

Mitä useammin nuori muuttaa kielteiset ajatuksensa myönteisiksi, sitä enemmän hän alkaa luottaa omiin mahdollisuuksiinsa. Tutkimusten (esim. Aho & Laine 1997) mukaan vahva itseluottamus myös tuo varmuutta yksilön tekemiin valintoihin.

Miten saada varmuutta valintoihin?

Perinteisessä opinto-ohjauksessa liikutaan ohjaajuuden ja opettajuuden välimaastossa. Siinä on paikannettavissa samoja sisältöjä ja piirteitä kuin opetuksessakin, kuten asia- ja oppiainekeskeisyyttä, tietojen ja taitojen painotusta sekä kontrollointia ja arviointia. Opinto-ohjauksessa annetut neuvot harvoin kohtaavat nuorella vastustusta, mikä voi osoittaa sen, että nuori pitää opinto-ohjaajaa oikeaa tietoa tarjoavana asiantuntijana tai opettajana (Pirinen, 2005).

Tällaisenaan opinto-ohjaus ei haasta nuorta miettimään erilaisia vaihtoehtoja siitä, miten hän voi rakentaa elämästään sellaisen kuin ”oikeasti” haluaisi. Tällöin myös usein jää hyödyntämättä ihmisen tiedostamaton osa eli alitajunta, joka on meitä kaikkia palveleva voimavara.

Sen sijaan valmennuksen työkaluja hyödyntävä opinto-ohjaus ei liiemmin perustu opettamiseen, neuvomiseen eikä paremmin tietämiseenkään. Siinä lähtökohtana on innostaa nuorta tekemään valintoja, asettamaan tavoitteita sekä rakentamaan toimintasuunnitelma tavoitteiden saavuttamiseksi. Valmennuksellisessa ohjauksessa luotetaan siihen, että nuori ohjaajan avustuksella itse tuottaa ne ratkaisut, jotka auttavat häntä kulkemaan kohti tavoitteitaan. Valmennuksellisen ohjauksen tehokkuus myös lepää niissä oivalluksissa, joita yksilö itse tuottaa. Taustalla on ajatus, että oivallukset saavat aikaan muutoksia yksilössä, kun taas ohjaajan antamat neuvot helposti jäävät sisäistämättä ja siten ulkokohtaisiksi. Olen myös havainnut, että pelkästään verbaalisella tasolla tapahtuvassa ohjauksessa painopiste saattaa keskittyä liiaksi yksityiskohtien hiomiseen (vrt. Dunderfelt).

Ohjaajan työn keskiössä pitää olla nuoren. Näin toimien annetaan tilaa nuoren omalle äänelle jättäen taka-alalle ohjaajan omat käsitykset hyvistä ja huonoista valinnoista. Neuvomisen ja paremman

tietämisen sijaan on autettava nuorta itseään oivaltamaan, millaista hänen unelmiensa ja tavoitteidensa mukainen elämä on ja millä tavoin hän sen voi saavuttaa.

Lähteet

Aho, S. & Laine, K. (1997) Minä ja muut – kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.

Dunderfelt, T. (2001) Intuitio ja tunneviestintä -ihmisten välinen näkymätön yhteys. Juva:WS Bookwell.

Lappalainen, S., Mietola, R. & Lahelma, E. (2010) Hakemisen pakkoa. Tiedonmuruja ja itseymmärrystä: nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. Nuorisotutkimus 28 (1), s. 39–54.

Pirinen, R. (2005) Ohjausorientaatio ja neuvonannon rakentumine opinto-ohjauksessa. Keskusteluanalyttinen tutkimus lukion opinto-ohjauskeskustelusta. Sosiologian laudaturtyö. Helsingin yliopisto.